

V.

ET BREV FRA PROFESSOR IVAR STUB 1611.

Meddelt af **Bjørn Kornerup**.

Til de mest karakterfulde Skikkelser ved Københavns Universitet i det første Tiaar af det 17de Aarhundrede hører ubestridt Professoren i Hebraisk, Magister *Ivar Stub*. Hans Skæbne er bekendt nok.

Efter en Snæs Aars fortjenstfuld akademisk Lærergerning havde han det Uheld at komme paa Kant med den Mand, der var ved at vinde en større og større Indflydelse i kirkelige og teologiske Kredse, *Hans Poulsen Resen*. Da han i en Disputats havde tilladt sig at kritisere Resens Bibeloversættelse og aftrykke et Stykke af denne, blev der rejst Sag imod ham. Det blev godtgjort, at han ved Offentliggørelsen af sin Disputats havde baaret sig ukorrekt ad, men værre var det, at han under Sagens videre Gang viste sig som en afgjort Tilhænger af den kalvinske Prædestinationslære og i det hele som i høj Grad sympatisk stemt overfor reformert Teologi. Da han paa ingen Maade vilde opgive sit Standpunkt, blev Enden paa Sagen, at han den 15. August 1609 af Konsistorium fradømtes sit Embede¹.

Den almindelige Stemning ved Universitetet synes at have været Stub ret gunstig, og det var vistnok kun ugerne, at Flertallet af hans Kolleger maatte gaa med til at fælde den haarde Dom over ham. Efter hans Fald

¹) H. F. Rørdam, Københavns Universitets Historie 1537—1621, III, 230 ff., 542—550. Bjørn Kornerup, Biskop Hans Poulsen Resen I, 313—26.

viste de ham i hvert Tilfælde megen Hensynsfuldhed i økonomisk Henseende, idet de blandt andet bevilgede ham et Naadensaar¹, og der har formodentlig stadig været dem, der har haabet, at han igen kunde komme i sin forrige Stilling. Heraf blev der imidlertid intet. Efter sit Fald drog Stub til Udlandet, hvor han i et Par Aar flakkede rundt og søgte Ansættelse ved reformerte Læreanstalter². Saaledes opholdt han sig i Maj 1611 i Leiden, hvorfra han tilskrev den højt ansete kalvinske Teolog, Professor *David Paræus* (1548—1622) i Heidelberg et meget ejendommeligt Brev. Originalen synes nu ganske vist tabt, men Teksten findes bevaret i den store Samling Afskrifter fra det 17de Aarhundredes Begyndelse af Breve til og fra Paræus, der nu gemmes i Staatsbibliothek i Bremen (Manuskriptsamlingen 15 a Nr. 125). I Afskrift har jeg tidligere haft Lejlighed til at benytte dette Brev³, men da det er af stor Betydning baade som Udtryk for Stubs Stemning under hans Landflygtighed og ved sine positive Enkeltoplysninger, maa det sikkert anses for betimeligt — paa Grundlag af en fornyet Undersøgelse af det eneste Tekstgrundlag — at levere en Udgave af det i dets hele Ordlyd, som aldrig før har været offentliggjort.

Afskriften i Bremen er skrevet med en smuk og tydelig Haand, men hist og her har Afskriveren aabenbart misforstaaet eller af Skødesløshed forvansket Teksten, saaledes at det har været fornødent i Udgiven paa nogle faa Steder at rette denne. Haandskriftets Læsemaader er dog i saadanne Tilfælde anførte i Noterne under Mærket

¹) Ny kirkehistoriske Samlinger VI, 318. H. F. Rørdam, Historiske Samlinger og Studier IV, 76, 77, 80, 88.

²) D. 22. September 1609 udbad Ivar Stub sig et Pas af Universitetet »at drage ud med« (Ny kirkehist. Saml. VI, 318); 8. November s. A. blev han immatrikuleret i Marburg (Kirkehist. Saml. 5. R. I, 284), og 11. April 1610 i Heidelberg (sst. 5. R. V, 147).

³) Bjørn Kornerup, Biskop Hans Poulsen Resen I, 325. Jvfr. J. Oskar Andersen, Holger Rosenkrantz den Lærde S. 138 ff.

H. Desuden er det anset for rigtigst at ledsage Aftrykket med en kortere historisk Kommentar.

1611 18. Maj. Professor Ivar Stub til Professor David Paræus i Heidelberg.

Hovedindhold: Efter at have opholdt sig i Bremen, hvor han forgæves ved Hjælp af et Anbefalingsbrev fra Paræus havde søgt at blive ansat som Lærer ved Gymnasiet, drog Stub tilbage til København, fordi han, da hans Naadensaar var ved at udløbe til 29. September [1610], vilde være sin Hustru behjælpelig med at skaffe sig en Bolig. Vinteren tilbragte han derpaa i København, hvor han og hans Hustru fik Bolig hos Rigsadmiral Mogens Ulfeldt, der viste ham megen Velvilje. Rigsadmiralen og flere andre af Rigets Stormænd søgte at bevæge Kongen til at tage Stub til Naade igen, men forgæves. Senere lovede Ulfeldt at ville gøre sig Umage for at skaffe ham hans Embede tilbage, men Stub ønskede ikke selv dette under den forhaandenværende Tingenes Tilstand. To Uger før Pinse [ca. 28. April 1611] drog han igen bort fra København for at gaa til England, men tog først til Holland, hvor han for Øjeblikket opholder sig i Leiden, der er i stærk Bevægelse paa Grund af den teologiske Strid, som er foraarsaget af Professor Conrad Vorstius. Den 20. Maj vil Stub igen rejse herfra. — Til Slut skildrer Stub den store Indflydelse, hans Hovedmodstander H. P. Resen har faaet i København, til Trods for at der er blevet ytret Misfornøjelse med hans teologiske Standpunkt. Personlig er Stub i høj Grad forarget over Resens kristologiske Teser og beder Paræus være sig behjælpelig med Udgivelsen af et Modskrift mod disse.

Clar. Davidi Pareo Ivarus Stubbæus Salutem.

Reverende et Clarissime Vir, Domine et Amice perpetuum colende; opportune se mihi hodie in plateis obtulit quidam tabellarius ad vos iturus, quem ex insignibus Electoralibus¹⁾ Palatinatus, quæ in pectore gestabat, statim

¹⁾ insignia electoralia 3: det kurfyrstelige Mærke ved Vaabenet for Pfalzgreven af Pfalz, hvorunder Heidelberg horte.

cognovi. Itaque intermittere non potui quin ipsi aliquid literarum ad te traderem, idque ut cognosceres, me debita observantia te colere, virum eruditione, pietate et virtutibus præstantissimum, et qui tantam significationem edideris tuæ summæ erga me benevolentia, ut cum multi sint boni viri, qui meam vicem hoc tempore dolent, meisque rebus consultum cupiunt, paucos tamen inter omnes tecum conferendos, neminem autem tibi præferendum eo nomine censeam. Bremæ literas tuas doctissimo Pierio¹ reddidi, atque etsi eæ apud ipsum plurimum ponderis haberent, fecissetque illud tui causa libenter, quod ipsum facere rogabas, tamen cum in pædagogio isto² locus nullus vacaret, et Senatus jam ante constituisset (ut ajebat) Professorum numerum augendum non esse, nihil potuit in mea caussa efficere. Itaque isthinc rursus abii, et quoniam annus Gratia, quem mihi Academia Hafniensis indulserat, ad istud festum Michaëlis, quod tum instabat, respirabat, putavi mihi demum redeundum esse, ut uxori meæ de habitatione³ imposterum prospicerem, et alias meas res domesticas disponerem. Mansi itaque Hafniæ per hanc hiemem, ut⁴ uxori interim meæ juvem commodam habitationem in ædibus illustris Domini Magni Ulfeldt⁵ (ita cognominatur Danice a campo luporum) Amiralii et Senatoris Regni Daniæ, qui in procerum concessu sedet tertius

¹) Urban Pierius (1546—1616) havde først været Professor i Teologi i Wittenberg, men blev 1591 kastet i Fængsel og afsat paa Grund af Kryptokalvinisme; senere, 1599, blev han Præst ved Anscharikirche i Bremen (P. Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum* I, 384).

²) Pierius var tillige Professor i Teologi ved Gymnasiet i Bremen, jvfr. Conradus Ikenius, *Oratio de illustri Bremensium schola*, 1741, p. 63.

³) Ved Stubs Afgang fra Universitetet var der ikke blot blevet bevilget ham et Naadensaar, men den 30. December 1609 fik hans Hustru »Lisebeth M. Ivers« endvidere Tilsagn om at maatte »beholde Residensen til Michaelis« (H. F. Rørdam, *Historiske Samlinger og Studier* IV, 77).

⁴) H: et.

⁵) Mogens Ulfeldt (1569-1616) var i Marts 1610 blevet Rigsraad og Rigsadmiral.

a Rege. Atque habet diversorium in iisdem ædibus, cum est Hafniæ et vivit cum suis Ministris in mensa mea. Vir bonus est, mihi ex animo bene cupiens, sicuti et plures alii ex proceribus regni, quorum quosdam a me non rogatos audio Regem pro me orasse, ut aliquod mihi attribueret, unde vivam, sed exorare non potuisse, non quod omnino ignoret causam meam inique a persecutoribus meis delatam et judicatam esse, sed quia existimat se non teneri resarcire, si quid forte alii in me injuste commiserunt. Dnus Ammiralius misso ad me jam iter ingressurum ministro (nam erat tum in ædibus meis, et ipsi in mensa quotidie per aliquot septimanas adsederam) indicavit, se daturum operam, ut professio mea mihi restituatur, si velim domi manere; Ego agebam gratias respondens me id hoc rerum statu non petere: uxori postea meæ significavit, se assumtis etiam pluribus ex Regni proceribus tamen commoturum Regem, ut mihi aliquid ad sustentationem attributurus sit. Quid futurum sit, ignoro, feliciter tamen cecidit, quod ista habitatio uxori meæ contigerit, ut ab isto bono Domino habeat protectionem, hoc difficili belli nimirum tempore¹, quo injuriis et damnis facilius aliquis afficiatur, quam beneficiis. Ego autem duabus septimanis ante Pentecosten² domo rursus profectus sum in Angliam iturus, uti constitueram, atque in itinere cum venissem in Hollandiam, deflexi Lugdunum, ubi nunc per biduum moratus sum, perendie hinc abiturus. Quis autem status sit hujus Academiæ, ex aliis sine dubio cognosces. Facultas Theologica hic nulla est, siquidem Professorum Theologiæ quidam mortui sunt, quidam alio concesserunt. Et fuit quædam inter ipsos controversia, quæ etiam post ipsos inter Ministros verbi duravit³, etsi bona spes est, eam vel

¹) Kalmarkrigen var begyndt den 4. April 1611.

²) 1. Pinsedag faldt 1611 12. Maj.

³) Efter Jacob Arminius' Død 1609 var Conrad Vorstius (1569—1622) blevet Professor i Teologi i Leiden. Som saadan udgav han 1610 en Bog »De Deo«, som ved sit Forsøg paa en Endeliggørelse af Guds-

jam compositam esse, vel brevi compositum iri. Sed ut ad me redeam et res meas, dici non potest, quantam nunc auctoritatem habeat in Academia Hafniensi adversarius meus Resenius, protegente ipsum præcipue Cancellario¹ cum quibusdam aliis. Molitus circa festum Michaelis inquisitionem in Calvinistas², item ut Regiis literis caveretur, ne quis Studiosus Danus iret ad Academias Calvinistarum, sed neutrum potuit obtinere. Triumphat nihilo minus et sævit mirum in modum, minitans³ omnia mala omnibus, qui ipsum non adorant, et Calvinum damnant. In Aprili disputavit quasdam theses de persona Christi⁴, quales puto nunquam antea editas et disputatas esse. Et cum multi iis offenderentur, ajunt coepisse etiam Cancellarium male de ipso judicare, sed interveniente Holgero Rosenkrantio, dicitur placatum⁵ esse Resenio, quod diceret

begrebet rejste en Storm af Harme mod Forfatteren, der tilsidst i de skarpeste Udtryk blev fordømt af Dordrechtensynoden (jvfr. Korne-rup, H. P. Resen I, 377 ff.).

¹) Kongens Kansler Christian Friis til Borreby (1556—1616).

²) Hvad Stub sigter til, er maaske det samme, som lidt senere — 1614 — en anden betydelig Kryptokalvinist, Biskop Hans Knudsen Vejle, ymtede om, naar han i en Prædiken talte om en kommende Inkvisition (Kirkehist. Saml. I, 500—501). Et Forbud af det nævnte Indhold mod Rejser til kalvinske Universiteter kendes ikke. Kun vides det, at der nogle Aar senere — d. 4. Juli 1616 — udkom en Forordning om at lade de Personer eksaminere, der skulde rejse udenlands som Lærere for unge Adelsmænd, og det med den Begrundelse, at man havde erfaret, at private Hovmestre havde dristet sig til »at informere oc opdrage vngdommen, som dennem haffuer verit saavel indenlandts som vdenlandts befallet, vdi atskillige Troens puncter, som stridactige ere oc emod den Religion, som vdi Kirckerne her vdi wore Riger, Danmarck oc Norge, observeris oc vedtagen er, huilcket met Tiden, dersom saadant icke bleff forekommit, kunne giffue vdi Religionen en stor Forandring« (H. F. Rørdam, Danske Kirkelove III, 47—8).

³) H: mininans.

⁴) H. P. Resen, De uno mediatore dei et hominum, in nomine Jesu Christi disquisitio theologica proposita, qvæ expendatur publice in academia regia ad diem X April, Hafn. 1611. (Jvfr. Korne-rup, H. P. Resen I, 337 ff.).

⁵) H: placatus.

Rosenkrantius, præstitisse quidem theses istas editas non esse, tamen cum jam editæ sint, defendi posse¹. Optarem autem istas theses alicubi in Germania denuo impressas referri in Catalogum nundinalem Francofurti, ut istius Apostatæ et Sycophantæ ingenium hominibus innotesceret. Inveniretur fortasse aliquis, qui ipsi secundum stultitiam ipsius, h. e. ut meretur ipsius stultitia, respondeat. Ego tantum ago, quod mea refert, et controversiam inter me et ipsum concernit, estque nunc perfectum scriptum meum, ut possit ad mundum describi, si modo locus mihi commodus daretur, ubi id absolvam. Misi autem theses istas ad popularem meum Dn. Nicolaum Backendorffium², eumque rogavi, ut eas imprimi curaret cum præfatione quadam sub nomine typographi, cujus exemplum una misi. Rogo autem te, mi Dne Paree, ut digneris theses istas perlegere et vanitatem³ earum cognoscere, atque popularem meum juvare, ut certo extent proximis nundinis denuo impressæ sive Heidelbergæ, sive Francofurti, et si quid in præfatione, quam sub typographi nomine vellem præponi thesibus istis, immutandum censes, immutare velis. Et si quis ex tuis discipulis voluerit eas posthac commentariis illustrare, esset operæ pretium. Siquidem non est dubium, quin sit utile Ecclesiæ Dei, immo plane necessarium,

¹) Om Holger Rosenkrantz' Syn paa Resens spekulative Udviklinger se Kornerup, anf. Skrift I, 396 ff.

²) »Nicolaus Mathiades Bachendorphius« blev 1601 immatrikuleret i Orléans (Personalhistorisk Tidsskrift 4. R. I, 131). I Sept. 1609 drog »Hæderlig oc Høylærd Mand, D. Niels Backendorff« til Frankfurt med Christopher Urne (Niels Bang, Ligprædiken over Christopher Urne, 1665, S. 23—4). 1600 var han blevet indskrevet ved Universitetet i Heidelberg som Hovmester for Tage Thott, 1603 lod han sig igen immatrikulere her (Kirkehist. Saml. 5. R. V, 145) og tog samme Aar den medicinske Doktorgrad her (Worm, Lexicon over lærde Mænd III, 509). Endnu 1615 opholdt han sig i Heidelberg (Historisk Tidsskrift 5. R. IV, 656). Om hans Hverv som Hovmester for Tage Thott se sst. S. 655; F. R. Friis, Breve og Aktstykker angaaende Tyge Brahe og hans Slægtninge, S. 69.

³) H: vanitatum.

hujusmodi vanitatibus et ineptiis primo quoquo tempore occurrere, antequam iis homines simplices irretiantur et enecentur. Fac igitur, mi Domine, ut populari meo hac in re adsis, ut sine omni dilatione theses istæ proximis nundinis publice prostent¹. Deus Te conservet ad nominis sui gloriam. Amen.

Lugduni Batavorum die 18 Maji 1611.

¹) En saadan Udgave, ledsaget af en Gendrivelse, kendes ikke. — At Paræus ganske delte Stubs Opfattelse af det forkastelige i Resens spekulative Standpunkt, fremgaar klart nok af et Brev af 11. September 1613 til Professor Kurt Aslaksen (trykt hos Pontoppidan, *Annales ecclesiæ Danicæ* III, 614—15; jvfr. Körnerup, *anf. Skrift* I, 399—400, 492).
